

Érték és/vagy divat?

Harmónia a muzeológia alapvetései és az újabb tendenciák között egy kiállítássorozat példáján

A provokatív cím tán sokak számára előrevetíti, hogy valamiféle ellentmondás feszül(het) a két fogalom, az *érték* s a *divat* között. Beszélhetünk-e még a muzeológiában értékről s beszélhetünk-e divatról, divatos jelenségekről? A probléma súlyára abból is következtethetünk, hogy az érték fogalmát nem találjuk meg a Néprajzi Lexikonban, holott néprajzkutatóink, a szakma lépten-nyomon használja a kifejezést!

„Az érték fogalma a magyar néprajztudomány azon háttéraxiómáinak egyike, amelyek rendszerint komolyabb elméleti-szemléleti megalapozottság nélkül kerülnek alkalmazásra. Nyilvánvalóan az elméleti tisztázatlanság az oka annak, hogy az érték/értékelés kérdéskörében meglehetősen ellentmondásos helyzet alakult ki: diszciplínánk egyfelől deklaráltan a modern pozitivist tudomány egyik alapvető módszertani követelményére, az értékmentességre törekszik, ami azt jelenti, hogy tartózkodik az értékítéletektől, vizsgálati tárgyának minősítésétől (emögött feltehetően az objektivitás szándéka, azaz a szubjektív tényezők kizárásának igénye rejlik); másfelől viszont – ha nem is rendszeresen és következetesen, de – alkalmanként mégiscsak véleményt alkot, vagyis különböző szempontok alapján értékesnek, kevésbé értékesnek vagy értéktelennek minősíti a népi kultúra egyes megnyilvánulási formáit. Hogy milyen szempontok alapján, az rendszerint meghatározhatatlan marad, s ugyanígy nem rendelkezünk annak tételes kifejtésével sem, hogy egyáltalán mi jelenthet értéket az etnográfia számára.”

[\[1\]](#)

A szerző a későbbiek során arra is kitér, hogy a népi kultúra teljesen máshogy értékel, mást tekint értéknek, mint a néprajzkutató (nyilvánvalóan más szempontok alapján). [\[2\]](#) Az értéksemleges szemléletmód azonban a muzeológiában ellentmondásos lehet. Gondoljunk csak bele, ugyanolyan értéke van-e egy pillepalacknak, mint Badár Balázs díjnyertes kerámiájának? Az érték fogalmához két olyan jelző is társul, melyek kiválóan érzékeltetik a probléma összetettségét. Beszélünk

forgalmi

s

eszmei értékről

a tárgyak esetében, mely nem feltétlenül ugyanolyan összeget jelent. Sőt! A két érték közt óriási különbség is lehet.

[\[3\]](#)

A divat viszont „átmenetileg uralkodó ízlésirány, szokásrendszer; olyan szociológiai és

tömeglélektani jelenség, amely a hierarchikusan tagolt társadalomban a csoportok tagjai számára lehetővé teszi, hogy az utánzás révén szimbolikus eszközök (ruházat, hajviselet, modor, fogyasztási cikkek stb.) segítségével egymáshoz viszonyítsák magukat.”

[\[4\]](#)

Egy-egy divat tehát csak átmenetileg létezik, rövid időintervallumban nyilvánul meg, ugyanakkor

”
akár

minő értelemben vett alkalmazása a tudomány és művészet terén mindig valami gáncsot zár magába, mert e téren csakis a bíráló észnek és az esztétikai törvénynek szabad kizárólag uralkodnia.”

[\[5\]](#)

Leköszönve az ellenkező érzést váltja ki hódolóiból, divatjamúlttá válik:

„Ami érték, holnap is érték marad, ami divat, másnap senkit sem érdekel.”

[\[6\]](#)

„Minden néprajzi gyűjtemény szerkezete és összetétele többé-kevésbé tükrözi azokat az elveket, elképzeléseket, amelyek alapján létrejött.” [\[7\]](#) Tegyük hozzá gyorsan, minden kor, s minden muzeológus munkáját, szemléletét is! Kérdés, a néprajzi muzeológiában léteznek-e divatos jelenségek, s ha igen, azok maradandóak lesznek vagy csupán pillanatnyi felfogást tükröznek? A Néprajzi Múzeum az utóbbi években számos olyan kiállításnak adott otthont és számos olyan kiállítást valósított meg, melyek sokak számára nem a néprajz tudományterületébe esnek. [\[8\]](#)

Kívülről nézve a Néprajzi Múzeum az újkortörténet kenyerén tengődve mutat be olyan tárlatokat, melyekhez vajmi kevés köze van. Mindezen tárlatok a *jelenkorkutatásban* gyökereznek.

[\[9\]](#)

A jelenkor kutatása azonban nem kizárólag korunk találmánya, elődeink gyakorlatilag számos esetben gyűjtötték saját koruk használati tárgyait, még ha esetlegesen is. [\[10\]](#) Ám ez számos hazai, vidéki múzeumban nem véletlenszerű gyűjtés eredménye, hanem előre tervezett, gondos kutatómunka volt.

[\[11\]](#)

Ezeket az irányelveket ki sem kell találni, hiszen leírták azokat.

[\[12\]](#)

1. Gyűjtőmunka

2. Műtárgyvédelem

3. Közlés (kommunikáció)

Normális esetben a közönségkapcsolati szakember nem a muzeológussal együtt alakítja ki egy kiállítás bemutatásának lehetőségeit, hanem a végső szót a kiállítás lényegét, mondanivalóját értő szakmuzeológus mondja ki. A muzeológus alakítja ki a koncepciót, ő írja a kiállítási forgatókönyvet. Korunk divatja, hogy kívülről érkezett *(a múzeumba beesett)* emberek tesznek javaslatot kiállítások kialakítására,

[\[13\]](#)

írnak a gyűjteményeinkről

[\[14\]](#)

vagy rendeznek saját tárlatot.

[\[15\]](#)

A szaktudás nélkül készült tárlatok közös jellemzője, hogy nélkülöznek mindenfajta szakmai tapasztalatot, munkát s a lehetőségeket, a múzeum anyagi korlátait sosem veszik számba. Sosem készül kiállítási forgatókönyv hozzájuk, s általában több ember rendezi ötletszerűen ezeket.

[\[16\]](#)

A készítőik nincsenek tisztában azzal, hogy milyen tárgyi anyag, installáció és tárlók állnak a kiállításhoz rendelkezésre, milyen fotóanyaggal lehet dolgozni, s bizonyos feladatokat hogyan lehet gyorsan és jól (leginkább olcsón) megoldani.

A múzeumok alapvető hármaskörében ma gyakorlatilag semmilyen pénz nem jut sem a gyűjtésre, sem a konzerválásra, sem a közlésre. Mégis azt kívánják „politikuskaink”, hogy a közlés kicsiny szegmensével, a közönség múzeumba csábításával *(kultúrvendéglátás [\[17\]](#))* próbáljunk meg bevételre szert tenni. Mindezt úgy, hogy ma már a művelődési házak, könyvtárak is rendeznek kiállításokat (legújabbak már levéltárak is), s tartanak foglalkozásokat. A lehetetlen állapotot jól mutatja, hogy ma „számháború” formájában zajlik az intézmények és a hatalom közti párbeszéd. A szakmai munkát bemutatni hivatott éves jelentés nagy része is számokban méri a munkát (látogatók száma, tárlatvezetések száma). A számok azonban nem képesek kifejezni egy kiállítás szakmai színvonalát, csak rőfre mérik azt!

[\[18\]](#)

Épp ezért számos hazai intézményünkben „tűzoltómunkát végezve” zajlik a számok gyártása minden téren, mely nem a minőségi, megalapozott munka mércéje, hanem egy hibás szakmai vezetés kívánalmait hivatott kielégíteni.

Vígh Annamária [\[19\]](#) több szakmai fórumon kifejtette, hogy a múzeumoknak a jelenlegi formában nem szabad tovább működniük, nyitniuk kell a nagyközönség felé, s új programokkal, újfajta hozzáállással kell a látogatók felé közeledniük. Hangsúlyeltolódásról beszél, mely ma főként abban gyökerezik, hogy az állami támogatás egyre kevesebb, s így végül a múzeumot üzletelésre, minél nagyobb bevétel hajkurászására kényszerítik. Mindezt úgy, hogy vidéki múzeumainkban a muzeológus mindent maga csinál, kiállítási forgatókönyvet készít, szakmai cikket ír, rendez, részt vesz a megvalósításban, cipel, szögel, autót vezet, tárgyakat szállít, kiállítást nyit és vezet és a többi. Különösen visszatetsző ez akkor, mikor budapesti múzeumok más vidéki megyei múzeumok sokéves költségvetését használják el egyetlen kiállításra.

Most azonban ne arról beszéljünk, hogy mit hogyan nem lehet vagy szabad megcsinálni! Beszéljünk arról, hogy mi hogyan készítünk el egy kiállítást úgy, hogy ezek az arányok a helyükre kerüljenek!

A mi kiállítássorozatunk sem jöhetett volna létre, ha nem nyertünk volna egy pályázaton, mely a tárgyak szállításához szükséges fuvardíjat, a kiállításvezető kalauzok kiadásának költségét és az utazást fedezte volna. A szakmai munkára nem kértünk pénzt. Miután az anyagi feltételek már adottak voltak, elkezdhattuk a szakmai munkát is.

A szolnoki Damjanich János Múzeumban mindig komoly munkát fektettünk abba, hogy elődeink elkezdett gyűjtéseit, kutatásait befejezzük, továbbgondoljunk. Sokszor nem azzal foglalkoztunk, amihez kedvünk szottyant, hanem mások elmaradt munkáit vittük tovább. Így vált lehetségessé például, hogy a valamennyi megyében elkezdett néprajzi atlaszok közül egyedül Szolnok megye jelent meg, igaz, közel 40 év alatt. [\[20\]](#)

Az itt bemutatásra kerülő „Kézművesség határok nélkül” kiállítássorozat sem előzmények nélküli hirtelen fellángolás eredménye. Mind a szolnoki múzeumban, mind tagintézményeinkben a kézművességgel kapcsolatos szakmáknak mindig komoly figyelmet szenteltek. Nem csupán az iparosok egyes tárgyai, de egész műhelyek kerültek be történeti és néprajzi gyűjteményeinkbe. Mindezen felül a kézműves szakmák bemutatásának kidolgozását előttünk már mások is elkezdtek. [\[21\]](#)

Mindezt mi nem hagytuk, nem hagyhattuk figyelmen kívül. A koncepció az volt, hogy a különböző mesterségeket egyenként, teljességre törekedve mutassuk be. Szolnok megyében

számos olyan kézművesközpont létezett, ahol generációk óta éltek s alkottak egy-egy szakma mesterei. Ezek a mesterségek kiválóan dokumentáltak, s hatalmas tárgye gyűjtést képeznek múzeumainkban. Így a ma dolgozó mesterek tárgyai mellé helyezhettük a történeti és néprajzi anyagot is. Elődeink gyűjtéseit, eredményeit újra átnéztük, a néprajzi, történeti anyagból számosat kiállításunkba beemeltünk (fotó, tárgyi anyag). Az így kiegészített tárlat már egy átfogó képet mutatott a korábbi kézműves termékek mai használatáról, továbbéléséről. Megfigyelhettük, mely termékek tűntek el teljesen a kézművesek árukészletéből, s melyek szerepe nőtt meg, illetve milyen új áruk jelentek meg azóta a kínálatukban.

A szakmai elvárások nálunk nem sérültek. A kiállítás munkálataiban két néprajzkutató, egy történész, egy restaurátor, egy könyvtáros és a közönségkapcsolattal foglalkozó szakember vett részt. A részfeladatokat elosztottuk egymás közt, mindenki a maga szakterületének megfelelő munkát végezte, a megvalósításnál azonban összedolgoztunk, segítettünk egymásnak. A restaurátor kolléga végezte a tárgyak tisztítását, a szállítás okozta sérülések javításait, valamint a technikai problémák orvoslását. A történészünk és néprajzosaink foglalkoztak a kézművességek szakmai háttérével, a tárgyi anyag begyűjtésével, szállítási részfeladatokkal. A könyvtárosunk gyűjtötte össze a szakirodalmat, s a közönségkapcsolatokkal foglalkozó szakember szerzett pénzt, partnereket, fuvarozót, szervezett bemutatót, vásárt, intézte a kiállításvezető kalauzok megjelenésének munkálatait. Muzeológusaink kiváló határon túli kapcsolatait felhasználva vettük fel a kapcsolatot azokkal az intézményekkel, akikkel a későbbiekben együttműködtünk. A kiállítás megépítésében mindannyian részt vettünk.

Érték és/vagy divat?

Írta: Benedek Csaba

2010. november 03. szerda, 10:32 - Módosítás: 2014. január 26. vasárnap, 21:04

Érték és/vagy divat?

Írta: Benedek Csaba

2010. november 03. szerda, 10:32 - Módosítás: 2014. január 26. vasárnap, 21:04

Érték és/vagy divat? A képen látható a Magyar Néprajzi Múzeum egyik kiállítása, amely a hagyományos magyar népi viseletet és a szövőművészetet mutatja be. A mannequinen a klasszikus magyar népi ruházat látható, amely a fehér blúz, a sötét mellény és a fehér aprókból áll. A kis báb is hasonló öltözetben látható. A háttérben a nagy kék szőnyeg és a fehér kereszt mintájú szőnyeg is látható. A jobb oldalon a szövőgép látható, amelyen a fekete és fehér csíkos szövet készül.

Érték és/vagy divat?

Írta: Benedek Csaba

2010. november 03. szerda, 10:32 - Módosítás: 2014. január 26. vasárnap, 21:04

Részlet a Tű, céna, olló kiállításból, Kismarton, 2007.

Érték és/vagy divat?

Írta: Benedek Csaba

2010. november 03. szerda, 10:32 - Módosítás: 2014. január 26. vasárnap, 21:04

Érték és/vagy divat?

Írta: Benedek Csaba

2010. november 03. szerda, 10:32 - Módosítás: 2014. január 26. vasárnap, 21:04

Szucs Imre és ifj. Sz. Nagy István kerámiát árul, Rozsnyó, 2005.

Érték és/vagy divat?

Írta: Benedek Csaba

2010. november 03. szerda, 10:32 - Módosítás: 2014. január 26. vasárnap, 21:04

~~11/13~~

Érték és/vagy divat?

Írta: Benedek Csaba

2010. november 03. szerda, 10:32 - Módosítás: 2014. január 26. vasárnap, 21:04

[illegible]

Érték és/vagy divat?

Írta: Benedek Csaba

2010. november 03. szerda, 10:32 - Módosítás: 2014. január 26. vasárnap, 21:04

Met 100